

11. *Nichyk V. M. Dumky F. Prokopovycha pro Boha y pryrodu, materiiu I rukh. Suspilno-politychni pohliady F. Prokopovycha // F. Prokopovych. Filosofskitvory. I — III tt. K.: Naukovadumka, 1979, s. 17-35; 77-100. [in Ukrainian]*
12. *Shiv N. A. Russko-ukrainskoe kulturnoe sotrudnichestvo v XVIII — pervoy polovine XIX v. K., 1988, s. 190. [in Russian]*

Сазина Т. Ю.

Украинская диаспора в России: возникновение и причины миграции.

Украинская интеллигенция XVIII-XIX веков, которая работала и творила на территории Российской империи, рассматривается как феномен российской истории. В силу последних событий и противостояний между независимыми государствами – Украиной и Россией, интерес к российско-украинским отношениям вырос и поддается острому обсуждению в обществе.

Исследовано историю зарождения украинской диаспоры в Российской империи, освещена общественно-политическая ситуация и причины оттока отечественных кадров.

Сделаны выводы вклада украинской культуры в развитие российской, который и сейчас отыгрывает немалую роль в современной жизни государства-соседа.

Ключевые слова: украинская культура, диаспора, интеллектуальная элита.

Sazina T. Yu.

Ukrainian diaspora in Russia: appearance and causes of migration.

The Ukrainian intellectuals of the 18th-19th centuries, who worked and lived on the territory of the Russian Empire, were considered a phenomenon of Russian history. In light of recent events and confrontations between the two independent countries of Ukraine and Russia, the interest in Russian-Ukrainian relations has reached a peak and has been lending itself to a very intense discussion worldwide.

The history of the emergence of the Ukrainian diaspora in the Russian Empire has been explained in regards to the socio-political situation. In this article we also highlighted the causes of emigration of the domestic specialists. The conclusions have been made about the contribution of Ukrainian culture in the development of Russia, which now plays a significant role in the daily life of the neighboring country.

Key words: Ukrainian culture, diaspora, intellectual elite.

УДК 327.5(63) «XVIII-XIX ст.»

В.І. Гусєв

**ЕФІОПІЯ: НА ШЛЯХУ ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТ. – 20-ТІ РОКИ ХХ СТ.)**

Стаття присвячена боротьбі Ефіопії за свою незалежність, взаємовідносинам з Англією, Францією, Італією та іншими капіталістичними державами, їх намаганням використати Ефіопію для вирішення своїх геополітичних планів в Африці.

Ключові слова: Ефіопія, Еритрея, Італія, Менелік II, Хайле Селассіє I, Уччалійський договір (1889 р.), англо-ефіопська війна (1867-1868 рр.), перша італо-ефіопська війна (1895-1896 рр.), Лондонська угода (1906 р.), італо-ефіопський договір (1928 р.).

Стаття присвячена Ефіопії, стародавній країні на Африканському материка, яка впродовж багатьох віків змогла зберегти та примножити свою самобутню культуру, традиції та звичаї. Вона неодноразово показувала приклади у боротьбі з чисельними ворогами, далекими і близькими, воювничими племенами галласів, арабів, турками та іншими, які зазіхали на її територію, та їх перемагала. При цьому ефіопи зберігали незалежність своєї держави та продовжували складний шлях до надбань світової цивілізації.

Витоки Ефіопії сягають у сиву давнину. Згадки про цю країну залишились у творах елліністичних (Гесіод, Геродот, Страбон, Діодор, Сицилійський) та римських (Поліпоній Мола, Пліній Старший, Птоломей, Геліодор) авторів. Вони писали про могутню державу, яка знаходилася на краю землі, про людей, обпалених сонцем [17, с. 324]. Про те, коли Афіни лише переживали своє дитинство, ефіопська цивілізація була відома далеко за межами Африканського континенту [4, с. 5].

Назва країни походить від грецького слова «Айтьонія». Існує ще одна назва – Абіссінія. Вона походить від назви одного з племен, яке проживало на території

Аксумської держави – «хабашат», що означає арабською мовою «змішана», а «хабашат» тому «змішаний народ» [4, с. 5; 17, с. 327].

На східній частині сучасної Ефіопії близько трьох тисяч років тому існувала могутня рабовласницька Аксумська держава. Її вдале географічне місцезнаходження, жвава торгівля з Єгиптом, Грецією, Аравією сприяли економічному процвітання Аксуму. Через порт Адуліс пролягали торговельні шляхи із Середземномор'я в Індію і Східну Африку. Але утвердження в Північній Африці (VII ст.) Арабського халіфату, який відрізав Аксум від Середземного моря, привело до політичного занепаду та поступового розладу Аксумської держави.

На її території почала складатися Ефіопія, яка вже XIII ст. стає феодальною державою. До неї починає проявлятися інтерес європейців, як до «Землі священника Іоанна», який підігрівався хрестовими походами і їх намаганням залучати до боротьби з мусульманами могутнього християнського повелителя цієї легендарної «Землі». Новий період в історії Ефіопії охоплює XVI-XVII ст. і пов'язаний з безпосереднім перебуванням на її території перших європейців португальців, які прийшли сюди в 1542 р., щоб зав'язати торговельні відносини з цією країною [12, с. 14; 9, с. 17]. Проте західні «гості» видалися гостинним господарям підозрілими й були ними вигнані. Їх навіть звинуватили у тому, що вони мали намір «змінити напрямок витоків Ніла з метою перенесення торгівлі, яка йшла по цій річці, в сторону Червоного моря, де вони змогли б нею повністю оволодіти і зробитися її єдиними господарями» [20, с. 174].

На початку XIX ст. Ефіопія представляла собою державу, яка складалася з декількох провінцій, фактично окремих самоправних князівств, правителі яких мали власні армії і постійно ворогували між собою. Самостійність цих князівств з їх амбітними володарями була настільки великою, що влада верховного правителя була чисто номінальною феодальною роздробленістю і міжусобицями в Ефіопії неодноразово використовували на свою користь європейські держави, насамперед Англія і Франція. Їх агенти, офіцери, дипломати, купці, різні спеціалісти, місіонери сприяли розпалюванню релігійних воєн. Практикувалися підкуп окремих феодалів, постачання їх зброєю та грошима, підписання з правителями князівств «договорів про дружбу», а потім нацькування їх один на одного, криваві сутички між ними з метою перешкоджання об'єднанню Ефіопії в сильну державу.

Європейські держави надзвичайно приваблювали природні багатства в її надрах, можливість їх експлуатації, важливе стратегічне розташування на межі двох континентів, на основних морських шляхах з Європи в Азію. До того, ж в горах брали початок досить важливі притоки Ніла, які мали велике значення для економіки Судану та Єгипту. Без річок Ефіопії, що витікали з озера Сана, Акбара, Сабата, землеробство на цих територіях було б практично неможливе. Тому ефіопські притоки Ніла потрібні були європейським державам, щоб побудувати греблі для регулювання стікання води і тим самим тримати у покорі підлегли їм народи басейна Ніла.

«Того, хто контролює Абіссінію, наполовину контролює Судан. Хто контролює Судан, контролює Єгипет. Хто контролює Єгипет, буде контролювати Африку», – писала німецька газета «Берлінер тагеблат» [10, с. 10].

З середини XIX ст. Англія, Франція, Італія приступили до з'ясування зон впливу в Ефіопії, з майбутнім розподілом її території в свої колоніальні володіння. На той час країна була оточена кільцем їх колоній, які закрили їй вихід до Червоного моря та Індійського океану, що негативно позначалося на її економічному становищі, і перед нею постала реальна загроза поневолення колонізаторами. Щоб протистояти настійливому натиску іноземців, щоб вистояти проти оснащених європейських військ потрібно було створити єдину централізовану державу з сильною і дисциплінованою армією, озброєну належним чином. Цього вимагав й внутрішній розвиток країни.

Адже феодальна роздробленість гальмувала економічний прогрес, зокрема, зростання торгівлі, купецтва і розвиток міст.

З другої половини XIX ст. в Ефіопії проходило укріплення абсолютистської влади правителя і створювалися передумови для економічного і соціального розвитку. Правитель Ахмара, однієї провінції країни, Каса (Касса) переміг своїх деяких суперників, зібрав значні сили і у 1855 р. проголосив себе імператором Ефіопії під іменем Теодроса (Федора) II та продовжив боротьбу з феодальним сепаратизмом. Він створив наємну армію, яка досягала у той період майже 150 тис. [19, с. 39], заборонив работоргівлю, реорганізував систему податків, зосередив у своїх руках всі прибутки держави. Феодальну знать і духовенство він позбавив прав судочинства, збору податків, утримання власного війська, зменшив побори з сільського населення, розпочав будівництво доріг, боровся з бандитизмом і т.д.

Проте його реформи, більшість з яких не було приведено в життя з-за запеклого спротиву феодальної опозиції, йшли врозріз з колоніальними планами Англії щодо Ефіопії. Переконавшись, що Теодрос II має намір йти самостійним, незалежним шляхом, англійські емісари почали підкупляти незадоволених новим режимом феодалів і підбурювати їх на боротьбу з «тираном» – імператором та його однодумцями, що послаблювало Ефіопію.

Потрібен був привід, щоб розв'язати військову операцію проти Ефіопії. Англією було використано вбивство ворогами Теодроса II їх консула, а також вже ним самим його наступника Камерона, який сприяв таємним інтригам проти Ефіопії та розповсюдження в Європі негативних інформацій про імператора. Усі спроби уряду Ефіопії уладнати конфлікт шляхом мирних переговорів та деяких поступок закінчилися провалом. На той час англійському уряду стало відомо, що армія Теодроса II складала лише 15 тис. чол., погано озброєних, а вірними центральному управлінню залишалися лише дві провінції, правителі ж інших виявили бажання воювати проти імператора. До того ж країна була охоплена селянськими виступами, незадоволених своїм економічним становищем та свавіллям феодалів.

Сподіваючись на легку перемогу, 26 липня 1867 р. англійський уряд прийняв рішення послати експедиційний корпус у складі 72 тис. чол. під командуванням генерала Непара, який вторгся на територію Ефіопії восени цього року. Англійські війська, легко долаючи опір ефіопців, вторглися в глиб країни у напрямі до фортеці Магдалу, в якій утримувалися полонені європейці і зберігалася частина зброї. В битві при Аргейле у квітні 1868 р. Теодрос II зміг виставити проти британського корпусу всього 3 тис. воїнів, озброєних двоствольними пістонними або фітільними рушницями, а також списами [5, с. 258].

Ефіопські вояки мужньо билися проти іноземних загарбників, які набагато перевищували їх чисельно, озброєнням та бойовою підготовкою. Але сили були нерівні і Теодрос II потерпів поразку. Його пропозиція командуванню експедиційного корпусу порозумітися була відхилена. Британці вимагали негайної капітуляції [19, с. 44]. Тому Теодрос II прийняв рішення разом із залишками свого війська відступив у фортецю Магдалу, яку 13 квітня 1868 р. після короткого штурму захопили британські вояки. Не бажаючи здатися ворогу, імператор застрелився. В пам'ять про нього ефіопи склали пісню, яка закінчувалася словами: «Дивіться, це була смерть чоловіка, який не знав слабості, це була смерть лева, він вважав соромом вмерти від руки чужої» [7, с. 51; 8, с. 61].

Британські війська вели війну з ефіопами з властивою їм жорстокістю і віроломством. Ефіопські солдати, які відмовлялися кидати зброю, були вбиті, британці розстрілювали кожного чоловіка, у якого знаходили спис або дротик. Всі житла в фортеці Магдалу та на її околицях були спалені, а сама вона була знищена. «Експедиція» Непара пограбувала палаци та храми Ефіопії, вивезла з країни

пам'ятники ефіопської культури, стародавні рукописи, церковні реліквії, твори оригінального мистецтва.

Англійський уряд не наважився надовго залишати в Ефіопії свої окупаційні війська і вже 19 квітня 1868 р. вони почали покидати країну. Така поспішність пояснювалася не тільки тим, що їх «союзники», правителі Гобаце, Менелік, Касса, виставили умову: після перемоги над Теодросом II вони повинні «щезнути зі сцени так швидко, як тільки це буде можливо» [19, с. 48]. Головною причиною було те, що по всій Ефіопії піднялася хвиля народного обурення проти жорстоких загарбників. Відступ британського корпусу супроводжувався в обстановці відкритої ворожнечі до поневолювачів, переслідування та нападів на їх окремі частини, наростаючої партизанської боротьби проти іноземців, яка охопила всю країну.

Боротьба за владу приводить на імператорський престол Касса, який об'єднавши більшу частину Ефіопії, у 1872 р. проголосив себе правителем країни під іменем Іоганнес (Іоанн) IV. При ньому вплив Англії в Ефіопії був переважаючим. Англіїці, пам'ятаючи, що він пропустив їхні війська через свої володіння і полегшив їх боротьбу з Теодросом II, допомагали йому зброєю, боєприпасами, грошима, за що вимагали суттєвих послуг економічного характеру. Вони заповнили країну своїми товарами, отримували низку вигідних концесій на вирощування бавовни та кави. Новий імператор був такий вдячний британцям за їх підтримку його режиму в країні, що навіть брав участь у придушенні антибританського повстання магдистів в Судані, де він загинув в одному з боїв у 1889 р.

Політичний та економічний розвиток Ефіопії у другій половині XIX ст. та на початку XX ст. нерозривно пов'язаний з Менеліком II. Деякі іноземці, які у той час працювали в Ефіопії, вважали, що цю непересічну особистість за наполегливі прагнення пов'язати країну з цивілізаційними процесами, які відбувалися у світі, глибоку повагу до людей праці, за дивовижну скромність його можна порівняти з Петром I, а за безпощадну боротьбу з феодалами, які заважали йому об'єднувати країну, він нагадував Івана Грізного, тільки більш послідовного і менш жорстокого [2, с. 316].

У 24-річному віці у 1865 р. в жорстокій боротьбі з суперниками він проголосив себе правителем Шоа, великої провінції, і прийняв ім'я Менелік II в пам'ять про свого предка, засновника Ефіопської держави, сина Соломона і цариці Савської [17, с. 331]. Саме у цей час Італія робить перші кроки на шляху колонізаторської експансії в Африці – на побережжі Червоного моря. У 1882 р. нею була перетворена в колонію куплена однією пароплавною компанією бухта Ассаб, а потім окуповано порт Массауа. Звідси італійські колонізатори намічали просуватися у глиб території, населеної ефіопськими племенами [16, с. 283]. Менелік II змушений був заключити договір з Італією, яка забезпечила його зброєю і стала підбурювати його до боротьби з Іоганнесом (Іоанном) IV.

Після смерті Іоганнеса IV [11, с. 13], у листопаді 1889 р. Менелік II проголосив себе імператором Ефіопії [2, с. 317] і поставив перед собою завдання створити єдину Ефіопію, примусити коритися собі всіх її великих та дрібних феодалів, створити боєздатну армію та озброїти за європейським зразком і, нарешті, помірятися силами з якоюсь європейською державою, щоб у випадку успіху вступити у сім'ю незалежних держав.

Йому довелося вступити в переговори з Італією, а в 1889 р. заключити з нею Уччалійський договір про дружбу і торгівлю, якому італійці прагнули надати чисто колоніальний характер [14, с. 101]. Договором визначалися кордони Ефіопії з італійськими колоніями по річкам Марєб, Белеза і Май-Муна. Менелік II віддав італійцям провінції Богос, Хамасієм, Окуре-Кучай, які в той час належали його противникам. Передбачався вільний транзит зброї в Ефіопію через порт Массауа. Як компенсацію за ці територіальні поступки Менелік II отримав 30 тис. рушниць,

28 гармат, 2 млн. лір, а також як особистий дарунок від італійського короля 30 тис. лір [2, с. 325].

Укладення Уччалійського договору було платою Менеліка II за допомогу, яку Італія надала йому у боротьбі проти його суперників [8, с. 102]. Імператор не був упевнений у щирості італійців, але сподівався, що підписання договору, та ще й про мир і дружбу, надасть йому тривалий перепоочинок для завершення об'єднання країни. Італія навпаки, використовувала цей документ для підготовки та виправдання своєї наступної агресії проти Ефіопії [14, с. 101].

Про це свідчить італійський переклад ст. 17 Уччалійського договору, який навмисно був сфальсифікований. Справа у тому, що ахмарською (державною) мовою Ефіопії в ній було записано, що у стосунках з іншими державами та їх урядами ця країна «може користуватися» послугами представників італійського уряду [2, с. 225] в той час як в італійському тексті – «повинна (згодна) користуватися».

Отже, у відповідності із італійським перекладом ст. 17 договору Менелік II мав визнати свою залежність від Італії. Використавши це, її уряд 12 жовтня 1889 р. заявив про свій протекторат над Ефіопією, а у січні 1890 р. італійські війська, віроломно порушивши договір, поспішно окупували території Ефіопії, які перейшли до неї згідно з положеннями договору, а потім перейшли річку Марєб і вторглися в Ефіопію.

Переконавшись, що Ефіопія потрапила у дипломатичну пастку, Менелік II опротестував італійський переклад ст. 17 Уччалійського договору і після невдалих спроб порозумітися з Італією з приводу допущеної помилки у квітні 1891 р. розіслав всім європейським країнам циркуляр, в якому були вказані справжні кордони Ефіопії, які не відповідали італійським домаганням. У лютому 1895 р. імператор денонсував Уччалійський договір і одночасно демонстративно повернув Італії 2 млн. лір, як би це не було важко для бідної Ефіопії [2, с. 325].

До того часу Італія захопила територію південно-східного побережжя Сомалійського півострова, створила Італійське Сомалі, відрізавши Ефіопію від Індійського океану, і готувалася до захоплення її території. Загарбницькі плани італійців підтримувала Англія, яка, у відповідь на звернення Менеліка II до її уряду щодо безчинств Італії, радила імператору «захищатися у згоді» з нею. У відповідності з підписаними договорами від 15 квітня 1891 р. і 5 травня 1894 р. «Про розмежування сфер впливу у Східній Африці» британці уступали Італії території Судану і майже всієї Ефіопії, які не належали британцям. Італія, в свою чергу визнавала права Англії на захоплення Західної Ефіопії з озером Тана і річками, які впадали в Ніл, а також основної частини Судану і на Єгипет [10, с. 16].

Менелік II відповів на це посиленням підготовки до війни з агресором, щоб своєчасно дати йому належну відсіч. Його підтримала Франція, яка не визнала англо-італійських угод, так як вони загрожували її власним загарбницьким планом щодо Ефіопії. Вона продала йому зброю і направила офіцерів для навчання ефіопської армії, отримавши як винагороду концесію на будівництво залізниці в Ефіопії.

Наприкінці 1894 р. італійські війська розпочали бойові дії в Північній Ефіопії і захопили декілька провінцій. На той час Менелік II об'єднав всю Ефіопію, сформував військові загони з місцевого населення, озброївши їх рушницями, отриманими раніше від італійців та купленими у Франції. На нараді у імператора було розроблено план військової операції при загарбників: надати можливість противнику зайти у глиб країни, ослабити його, а потім раптово нанести вирішальний удар. Також вирішено не атакувати укріплень, а брати їх з допомогою облоги, уникаючи по можливості битв, в яких ворог мав би перевагу в озброєнні.

У вересні 1895 р. Менелік II звернувся до народу з маніфестом, в якому повідомляв про вторгнення італійських загарбників, в Ефіопію. «Послухайте мене і нехай ваша глухота уражає ворогів нашої віри і батьківщини нашої, ворогів Менеліка

II, ворогів Діви Марії, – йшлося в маніфесті. З моря прийшли до нас вороги, порушили недоторканість наших кордонів і прагнуть знищити нашу віру, нашу вітчизну. Я довго, занадто довго вів переговори. Ворог як крот, риє нашу землю» [25, с. 126; 18, с. 433-434]. Було заявлено, що на захист батьківщини повинен встати кожен, «залишатися вдома ніхто не повинен», так як «всі зобов'язані виступити в похід на захист країни і домашнього вогнища» [14, с. 117].

Населення країни було охоплено нечуваним патріотичним підйомом. При першому ж повідомленні про початок війни з Італією до Менеліка II та до його соратників почали приходити сотні воїнів, які пропонували свої послуги. Їх було так багато, що для всіх не вистачало рушниць і довелося складати списки кандидатів на їх отримання. Ненависть населення до ворога була великою. Вона яскраво висловлена в популярній тоді пісні: «Від укусу чорної змії ви вилікуєтесь. Але від укусу білої змії – ніколи» [25, с. 125]. Війна з колонізаторами набрала характеру народної війни.

Менелік II за короткий час зібрав 120-тисячну армію із загонів правителів окремих областей [5, с. 593], яка перевершувала у шість разів чисельність італійських військ в Африці. На її озброєння був оголошений збір пожертвувань з населення. За короткий строк було зібрано грошима 2 млн. талерів і закуплено 130 тис. рушниць [25, с. 125]. Проте на початку війни італійці досить успішно вели наступальні операції проти ефіопів. У жовтні 1895 р. вони захопили майже всю провінцію Тигре. Але на цьому перемоги загарбників закінчилися. Їх сподівання на підтримку васалів Менеліка II, незадоволених його методами правління, потерпіли поразку. Вони не мали точної інформації про стан справ у справі ефіопів, сподіваючись 15-тисячним корпусом подолати їх опір. Раптовий наступ 45-тисячної армії раса Меконнена на італійський авангард, більша частина якого була знищена у Амба-Алаги 2 грудня 1895 р., став для італійського командування несподіванкою [10, с. 20].

Ця поразка італійських військ нанесла серйозний удар їх престижу. Ефіопи перестали боятися загарбників та почали підніматися на партизанську боротьбу з ними. 8 грудня 1895 р. армія Меконнена розпочала штурм фортеці Макалло, яка контролювала важливі шляхи Північної Ефіопії. Завдяки мужності ефіопських воїнів після декількох штурмів опір італійського гарнізону був зломлений. «Варвари», як ефіопів називали італійці, проявили незрозумілу для цивілізованих європейців людяність до полонених італійських вояків. За розпорядженням Менеліка II їх відпустили, залишили зброю, забезпечили недоторканість аж до з'єднання із своїми військами. У воєнній історії з'явився цікавий факт, коли одна воююча сторона так толерантно поставилася до іншої [25, с. 177-178].

Завдяки блискучому маневру ефіопська армія під проводом Менеліка II успішно зайняла базу поблизу Адуа, куди відступили італійці. Імператор запропонував Італії мир на таких умовах: визначення кордонів по річкам Мереб і Белеса і відміна ст. 17 Уччалійського договору. Але італійський уряд вважав ці умови для себе неприйнятними і відкинув їх, сподіваючись виправити ситуацію на свою користь, у чому його переконували генерали, та, врешті, виграти війну. Командувач італійськими військами генерал Барат'єрі отримав із Риму категоричну вимогу домагатися вирішальної перемоги в Африці, щоб врятувати честь армії і престиж монархії [10, с. 23].

У той час, як італійське командування обрало невдалі позиції для місця майбутньої битви, які не давали можливість для розгортання окремих частин, ефіопські командири уміло використали гірську місцевість біля Адуа, яка надійно приховувала їх від ворожих розвідників. До того ж, перед генеральною битвою при Адуа італійські загарбники нараховували в своїх лавах близько 18 тис. чол., а ефіопські війська – 90 тис. чол. Крім регулярної армії, озброєною вогнепальною зброєю, до її складу входило декілька груп селян-ополченців, озброєних списами, мечами і дротиками.

Історична битва при Адуа, яка стала приголомшливою катастрофою для італійської армії, розпочалася вранці 1 березня 1896 р. Після жорстокого бою шеститисячний корпус італійських військ був оточений і вщент розгромлений. Відбулося ще дві битви між ворожими військами: одна між 30-тисячним ефіопським корпусом, яким командував Менелік II, проти 2,7 тис. італійців, яка теж закінчилася перемогою ефіопів, а друга: 30 тис. ефіопів під орудою раса Меконнена проти бригади італійських військ, яка теж закінчилася ганебною поразкою ворога. Генерал Барат'єрі змушений був з сумом констатувати: «Ну, тепер залишається лише врятуватися нам самим» і разом з генералом Еленом втік у фортецю Ади-Кайе [25, с. 223].

Перша італо-ефіопська війна закінчилася тріумфальною перемогою Ефіопії. Вона була прикладом найбільш успішної антиколоніальної війни того часу [1, с. 10] причинами поразки Італії були, по-перше, ефіопська армія захищала свою вітчизну, а італійці посягнули на її незалежність; по-друге, ефіопські вояки переважали чисельно, а загарбників, які сподівалися на легку перемогу, було значно менше, вони були нездатні воювати в гірській місцевості; по-третє, боротьбу народів Ефіопії очолив видатний державний діяч, полководець Менелік II, який в умовах загального патріотичного піднесення ефіопів зумів націлити їх для нанесення вирішального удару колонізаторам; по-четверте, Італія розпочала агресію в несприятливій для неї міжнародній обстановці. Її не підтримувала Англія, Німеччина та Франція.

Менелік II отримав 4000 вітальних листів у зв'язку з цією знаменною подією, які надійшли з Англії, Німеччини, Франції і інших країн. 9 травня імператор-переможець разом з армією прибув у столицю країни, населення якої чекало його як визволителя від іноземних поневолювачів. Напередодні він видав наказ, щоб всі без винятку жителі одяглися у святкове вбрання і були веселими та життєрадісними, «адже достатньо наплакалися за втрати рідних і близьких і, все рівно, мертвих не воскресити» [25, с. 244].

У своїй промові Менелік II підкреслив, що до того часу жоден африканський народ не зміг перемогти європейську державу. Це зробили ефіопські полководці і солдати. Причому він підкреслив, що його воїни, які і в далекі часи, були озброєні лише списами, мечами, луками і стрілами, а щити були їх єдиним захистом. Ворог же бився сучасною європейською зброєю, яка не могла зламати мужності і сили ефіопських вояків. «Героїзм солдатів витримав випробування і врешті-решт була отримана заслужена, безмежна перемога» – закінчив він свій виступ. Дружина імператора Тауту, яка теж брала участь у цій військовій операції, в пам'ять про неї вділа у вуха чоловіку золоту сережку, що було в Ефіопії ознакою особливого подвигу і відзнаки [14, с. 125].

Розпочалися тривалі переговори про підписання мирного договору між Італією і Ефіопією. Впродовж декількох місяців Рим визначався з наданням необхідних повноважень своєму представникові майору Нероцціні. Нарешті 26 жовтня 1896 р. в Аддис-Абебі договір був підписаний [23, с. 280]. Нерівноправний Уччалійський договір 1889 р. був денонсований [7, с. 57]. Італія беззастережно визнавала незалежність Ефіопії, зазначалося, що впродовж року з часу підписання договору представники сторін визначать кордони між Ефіопією і Еритреєю. Тимчасово вона мала проходити по лінії річок Мереб-Белеса-Муна, що означало відмову Італії від ефіопської Тигре [23, с. 280].

Згідно пункту 5 договору Італія зобов'язувалася не робити ніяких територіальних поступок іншим державам, а у випадку виходу з Еритреї передати її територію Ефіопії. Одночасно була заключена конвенція про звільнення полонених, на утримання яких Ефіопія витратила великі кошти, які повинна відшкодувати Італія. Зазначена сума в обсязі 10 млн. доларів була виплачена Ефіопії у 1897-1898 рр. [25, с. 284]. Одним з таємних пунктів договору було повернення Ефіопії вантажу з

рушницями на борту голландського пароплава, захопленого італійцями [23, с. 282-283]. 10 липня 1900 р. був підписаний договір, з яким тимчасовий кордон між Ефіопією і Еритреєю ставав постійним [23, с. 280].

Отже, Ефіопія з мечем в руках відстояла свою людяність, моральне право, зміцнила свою незалежність. Цим же мечем вона прорубала собі двері у цивілізований світ. В той же час італійський уряд не зміг утримати місце серед керівників великих європейських держав і зберегти гідність своєї країни.

Розгром військ італійських поневолювачів у битві під Адуа забезпечив Ефіопії тривалий перепочинок. Разом з тим капіталістичні держави зрозуміли, що військовою силою цю країну не подолати і розпочали «мирне» проникнення в Ефіопію з урахуванням її слабого економічного розвитку та ізоляції від зовнішнього світу в результаті захоплення європейськими колонізаторами сусідніх з нею африканських країн та перетворення їх у свої колоніальні володіння.

Розуміючи небезпеку такої ситуації, з метою зміцнення незалежності Менелік II енергійно займався перебудовою країни. Він запрошував на роботу європейських інженерів, лікарів, майстрів, архітекторів, вчителів, оточуючи їх особливою увагою, відправляв молодих ефіопів на навчання в школах європейських країн. Було налагоджено будівництво доріг, що полегшувало зв'язок між окремими провінціями, організовував поштове та телеграфне сполучення, заохочував різні напрямки ремісництва, землеробства, удосконалював податкову систему, засновував міністерства та інші органи влади, надавши їм певні повноваження, видав закон про обмеження рабоволодіння та заборону работоргівлю.

Після підписання аддис-абесбського мирного договору з Італією Менелік II, використовуючи свої війська, приєднав до Ефіопії великі території аж до Нілу і озера Рудольф, а також велику частину Сомалійського півострова. Ця акція була схвалена Францією, яка сподівалася на допомогу Ефіопії у боротьбі з Англією за Судан. Врешті ця територія дісталася британцям, а боротьба між європейськими країнами за Ефіопію змушувала Менеліка II розширювати дипломатичні і торговельні зв'язки з іншими державами.

У 1903 р. в Ефіопію прибула офіційна дипломатична місія США, яка підписала з Менеліком II американсько-ефіопський торговельний договір і відкрила американське консульство в Аддис-Абебі, яке у 1909 р. перетворилося в посольство. У цьому ж році в столицю Ефіопії прибула німецька дипломатична місія, а незабаром були встановлені дипломатичні відносини між обома країнами. Під видом «допомоги» від впливу французів, англійців і італійців ці країни відправляли Менеліку II спеціалістів та радників, які намагалися стати «радниками» імператора і користуватися великими привілеями.

У той же час суперництво між Англією, Францією за право на будівництво залізниць через територію Ефіопії до їх колоній, які тримали цю країну в кільці і не давали виходу до Червоного моря, зокрема залізниця від порту Джибуті до Аддис-Абеби та спроба Менеліка II споруджувати її власними силами прискорили змову європейських держав проти Ефіопії. Цьому сприяло також загострення на початку ХХ ст. міжнародної обстановки у зв'язку з посиленням агресивності німецького імперіалізму, що загрожувало колоніальним володінням інших країн.

13 грудня 1906 р. в Лондоні була підписана англо-франко-італійська угода про поділ в Ефіопії їх сфер впливу, на обговорення якої не були запрошені представники ефіопського уряду [18, с. 470-472]. Сторони домовилися дотримуватися політичного і територіального статусу кво в Ефіопії, включаючи раніше підписані між ними угоди про розчленування територіальних володінь, прилеглих до Ефіопії. Кожна сторона зобов'язувалася не втручатися у внутрішні справи Ефіопії і не отримувати яких-небудь концесій, торговельних або промислових привілеїв з двома іншими сторонами,

які підписали угоду. Області, які межували з Італійським Сомалі і Еритреєю (Північна і Південна Ефіопія) були визнані сферою італійського впливу; Східна і Центральна Ефіопія, тобто зона будівництва залізниці Джибуті-Аддис-Абеба, а також райони, прилеглі до Французького Сомалі, оголошувалися сферою впливу Франції. Сфера англійських інтересів охоплювала північно-західну і західні частини Ефіопії (райони озера Тана і річка Барі) [24, с. 330].

Більша частина статей угоди стосувалися питань будівництва залізниць трьома державами у відповідності з їх зонами впливу в Ефіопії та режиму їх експлуатації. Для забезпечення свого панування в Ефіопії Англія, Франція, Італія домовилися також про заборону ввозу зброї на територію Ефіопії [24, с. 331].

Про підписання угоди керівники цих держав проінформували Менеліка II, вважаючи, що він повинен беззастережно прийняти їх рішення. 17 травня 1907 р. імператор Ефіопії, ознайомившись з текстом угоди, ввічливо, але достойно її відхилив. Він заявив: «Я отримав угоду трьох держав. Вдячний за ознайомлення з їх бажанням консолідувати і підтримати незалежність нашої держави. Але ця угода, як і інші, заключені деякими державами, порушують нашу суверенну владу; вони ні в якому разі не можуть зв'язувати наші дії» [10, с. 35; 8, с. 472].

Угода 1906 р. підвела підсумок цілому періоду боротьби колоніальних держав за Ефіопією. Незважаючи на зусилля імперіалістичних держав їм не вдалося перетворити Ефіопію в свою колонію. Це відбулося завдяки героїчній боротьбі ефіопського народу за незалежність, а також в результаті протиріч між імперіалістами, вміле використання ефіопським урядом в інтересах своєї держави. І все ж, Англія, Франція, Італія зуміли зайняти важливі позиції в Ефіопії. Угода не тільки закріпила їх, але й намічала плани подальшого грабунку Ефіопії цими державами. Домовленість між ними була також спрямована проти проникнення США та інших держав, яке розпочалося на початку ХХ ст.

У 1909 р. Менелік II тяжко захворів, він був паралізований і не вставав з ліжка. Він не міг, як в попередні роки тримати імперію в своїх руках. Після довгих роздумів імператор вирішив зробити своїм спадкоємцем свого малолітнього внука луджа Іясу, який після смерті Менеліка II у 1913 р. був проголошений імператором, а регентом став рас Тессенму. У результаті гострої боротьби між ним і впливовою вдовою Менеліка II Тауту, вона була змушена визнати свою поразку і відійти від управління державою.

Ефіопія формально не брала участь у Першій світовій війні. Але Лудж Іясу притримувався німецької орієнтації. Він сподівався, що Німеччина підтримає його у боротьбі з англо-франко-італійською експансією у східній Африці, у зазіханням цих європейських держав на незалежну Ефіопію. Тому держави Антанти підтримали великих світських феодалів і духовенства, які були незадоволені його політикою, та підтримали державний переворот 29 вересня 1916 р. [25, с. 34]. До влади в країні прийшов тріумвірат у складі дочки Менеліка II Заудіту, регента Тафари Меконнена, сина легендарного героя першої італо-ефіопської війни 1895-1896 рр., племінника Менеліка II та Хабте Гиоргиса, який став військовим міністром [26, с. 24].

Після завершення Першої світової війни капіталістичні держави, які перемогли Німеччину та її союзників, розпочали на Паризькій мирній конференції у січні 1919 р. вносити зміни в політичну карту світу. Звичайно, вони продовжували дбати про свої колоніальні володіння на Африканському континенті, звертаючи особливу увагу на незалежну Ефіопію. Опір домаганням Англії, Франції, Італії намагалася чинити національна торговельно-промислова буржуазія, яка тільки зароджувалася і була досить слабкою, інтелігенція та частина прогресивно налаштованих світських феодалів [26, с. 36-37].

Лідером цього угруповання нових ефіопів (младоефіопів) став Тафари Меконнен [6, с. 526], який отримав освіту в школі імені Менеліка II у 17-річному віці він став губернатором провінції Сидомо, а через рік – губернатором провінції Харара. Він був прихильником внутрішньої і зовнішньої політики Менеліка II, його методів управління країною. Він розумів необхідність перебудови державних установ феодальної Ефіопії, виступав за централізацію країни, створення сильної армії для забезпечення цілісності і незалежності країни. Його нечисленні однодумці намагалися розвивати виробничі сили Ефіопії, перш за все у власних інтересах, але не ділили їх з іноземними підприємцями, що у цілому відповідало інтересам ефіопського суспільства, яке традиційно не бажало бути під владою іноземних поневолювачів.

Діяльність младоефіопів не влаштовувала великих феодалів і духовенство, які не хотіли втрачати свої середньовікові привілеї, можливість управляти «своїми» провінціями, мати власне військо, збирати податки з місцевих селян, чинити судочинства на свою користь. Вони вважали себе законними претендентами на імператорський престол і шукали будь-якого випадку для захоплення влади. Їх підтримували імператриця Заудіту, військовий міністр Хабте Гиоргис, які не були задоволені всесильним Тафарі Меконненом. За межами країни їх опозиційні, сепаратистські прагнення підтримували представники Англії, Франції, забезпечуючи їх зброєю та грошима, провокуючи на виступи проти нових ефіопів.

Нормативним міжнародним документом у відносинах Англії, Франції та Італії щодо розподілу сфер впливу в Ефіопії залишалася угода 1906 р. Разом з тим у листопаді 1919 р. італійський уряд звернувся до Англії з проханням надати Італії ряд економічних і політичних позицій в Ефіопії. Йшлося про заключення сепаратного договору з Англією, в обхід Франції, щоб отримати від уряду цієї країни концесії на будівництво і експлуатацію залізниці з Масауа (Еритрея) через Ефіопію на сході від Аддис-Абеби в Могадишо (Італійське Сомалі). При цьому італійські політики пообіцяли підтримати Англію в отриманні від ефіопського уряду концесії на будівництво греблі на Голубому Нілі [7, с. 73-74] поблизу озера Тана і на проведенні дороги між цим озером і Суданом [24, с. 292-293].

Проте Англія не могла допустити переважаючого впливу Італії в Західній Ефіопії і тоді це прохання було відхилено. Вона сама хотіла колонізувати Ефіопію економічно підірвати її політичну незалежність і підірвати вплив французької залізничної компанії.

У той же час Тафари, прагнучи зміцнити міжнародне становище Ефіопії, у 1923 р. звернувся в Лігу націй щодо прийняття Ефіопії до її складу, сподіваючись знайти в цій міжнародній організації захист своєї країни від зазіхань великих капіталістичних держав. Проти такого зухвальства відсталі феодальної країни категорично виступив уряд Англії, передбачаючи ускладнення у розв'язанні своїх загарбницьких планів в Ефіопії. Лондон мотивував свою позицію посиленнями на відсутність у неї єдиного стабільного уряду, можливість державних переворотів, а головне існуванням рабства та работоргівлі. Проте Франція підтримала прохання Ефіопії, яка, до того ж, обіцяла покінчити з рабством, розраховуючи використовувати трибуну Ліги націй для протистояння з Англією та Італією, щоб ґрунтовно закріпитися у цій країні [26, с. 45, 55-58]. У вересні 1923 р. Ліга націй на четвертій сесії прийняла Ефіопію до свого складу [9, с. 34].

У квітні 1924 р. регент Тафари виїхав до країн Західної Європи. До складу своєї багаточисельної делегації він навмисно включив лідерів феодальної опозиції – староефіопів, остерігаючись захоплення ними влади в його відсутність в країні. Крім того, йому хотілось показати своїм суперникам досягнення капіталістичної техніки в Європі і якимсь переконати їх підтримати його реформи.

Своїм візитом до Франції, Італії, Англії, Бельгії, Голландії, Люксембургу, скандинавських країн, Німеччини, Австрії і Швейцарії він прагнув утвердити престиж Ефіопії в Європі, налагодити з європейськими країнами партнерські економічні і політичні відносини і, головне, домогтися вільного виходу його країни до моря через колоніальні володіння однієї з європейських держав. Адже Англія, Франція та Італія тримали Ефіопію в ізоляції від зовнішнього світу [9, с. 10], що гальмувало торгівлю, перешкоджало зв'язкам з іншими європейськими державами, позбавляло ефіопів придбати життєво важливі товари, в першу чергу, зброю для захисту від нападу агресора [13, с. 535].

Прорубати «вікно» до моря збройним шляхом ефіопський уряд не вважав можливим, бо це означало б війну проти однієї з цих країн, тому Тафари намагався досягти своєї мети шляхом порозуміння, мирних переговорів. Великі надії він покладав на французький уряд. Тому перша країна, які йому довелося відвідати була Франція. Адже свого часу Менелік II видав концесію її представникам будувати залізницю від Джибуті до Аддис-Абеби, яка була запущена в дію в 1917 р. і була вигідно обом державам.

Ділові переговори ефіопської урядової делегації з членами французького кабінету проводилися за закритими дверима. Тафари не вдалося домовитися з ними щодо Джибуті, отримання ділянки побережжя поблизу залізниці для будівництва порту. Певні сподівання він покладав на переговори з Італією. Характерно, що лідер італійських фашистів Муссоліні прийняв представників Ефіопії не в своїй резиденції, а в Міністерстві колоній, тим самим підкресливши, що Ефіопія є нерівноправним партнером для переговорів. Зрозуміло, що італійський уряд відмовив цій африканській країні у виході до моря.

Незважаючи на те, що Тафари був прийнятий королем Великобританії Георгом V, який пообіцяв повернути імператриці Заудіту корону імператора Ефіопії Теодроса II, захопленої англійцями в 1867-1868 рр., в переговорах з англійським урядом щодо виходу до моря він наштовхнувся на крижану недоброзичливість. Уряд виставив вимогу – отримання концесії на будівництво греблі на озері Тана, з чим не міг погодитися Тафари. Він остерігався установа британського контролю над басейном озера Тана і Голубого Ніла, що могло привести до втрати цієї території.

Отже, основна мета візиту до Європи не була досягнута. Три європейські держави не хотіли «порушувати» вигідну для них угоду 1906 р. і йти на поступки Ефіопії, надати їй можливість самостійно вести зовнішню торгівлю, безперешкодно ввозити озброєння для своєї армії, тим самим зміцнювати обороноздатність і незалежність країни у боротьбі з колонізаторами [26, с. 58].

У грудні 1925 р. між англійським послом в Римі Грехемом і Муссоліні відбувся обмін нотами щодо ефіопського питання. В англійській ноті відтворювався текст італійської пропозиції Англії від 1919 р. про розподіл сфер впливу в цій країні і заявлялося про згоду британського кабінету співробітничати з Італією на цих умовах [7, с. 76-77; 15, с. 341]. Англія вимагала від Італії «... не будувати у верхів'ї Білого Ніла і Голубого Ніла, на їх протоках і рукавах ніяких споруд, які б могли чуттєвим чином змінити їх впадіння в глибоке русло ...» [20, с. 177].

Муссоліні з радістю схопився за пропозицію Англії, сподіваючись задовольнити колоніальні зазіхання Італії, «обділеної» на Паризькій мирній конференції. У своїй ноті він погодився на умови Англії і підкреслив, що вона повинна визнати виключний економічний вплив його країни в західних регіонах Ефіопії, а також підтримати перед її урядом всіх італійських вимог на економічні концесії в районі італійської зони впливу [10, с. 46; 15, с. 341].

Англійський уряд розраховував використати можливу експансію фашистської Італії для зміцнення своїх позицій в Західній Ефіопії. «Розмірковуючи холоднокрвно,

– писав член англійського парламенту Кенверті, – Абіссінія, може бути, повинна стати тією кісткою, яку необхідно кинути Італії, щоб примусити її заспокоїтися і направити її спрямування в іншу область, ніж Мала Азія, Албанія або французькі колонії в Африці».

Франція ревно відслідковувала хід англо-італійських переговорів, що загрожувало її інтересам в Ефіопії. У квітні 1925 р. вона забила тривогу з цього приводу. Французький уряд нагадав Англії зміст договору 1906 р. і зажадав від партнерів роз'яснення їх намірів порушити чітко визначені угодою сфери впливу. Італійський уряд змушений був офіційно заявити, що англо-італійська угода не загрожує французьким позиціям в Ефіопії [10, с. 47].

Ефіопський уряд, підтримуваний Францією, яка турбувалася, перш за все, за долю своєї залізниці, відкинув ультимативні вимоги урядів Англії і Італії щодо вище визначених концесій, як зговір проти Ефіопії і бажання нав'язати їй свою волю і заявив, що це питання буде винесено на розгляд Ліги націй. В ноті ефіопського уряду англійському послу в Аддис-Абебі говорилося, що «ми ніколи не підозрювали, що британський уряд прийде до згоди з іншим урядом щодо питання про наше озеро». У червні 1926 р. регент Тафари передав англо-італійське листування щодо угоди та висловив протест з приводу порушення Англією і Італією статуту Ліги націй.

У заяві ефіопського уряду зазначалося: «За всю історію нашого народу ми рідко зустрічалися з іноземними, які не хотіли б захопити територію Ефіопії і знищити нашу незалежність. З божою допомогою і завдячуючи мужності наших солдатів ми завжди до цих пір, що б не відбулося в майбутньому, стояли і будемо стояти гордо і незалежно на наших горах» [26, с. 60-61].

Тверда позиція ефіопського уряду і обурення світової громадськості змусили уряди Англії і Італії виступити із заявленнями, що вони зовсім не мали на увазі розподіл Ефіопії. Протест Ефіопії в Лізі націй дав привід італійській пресі розпочати шалену компанію проти підступів Франції. Особливо різко на шпальтах газет звинувачували французьких дипломатів в тому, що, начебто, вони указали Абіссинії «дорогу в Женеву» і тим самим створили «небезпечний інцидент» [15, с. 342].

Ефіопію підтримали й США, тому Італії довелося відступити. У квітні 1927 р. вона почала прямі дипломатичні переговори з Ефіопією, які проходили складно і довго. Завдяки підтримці Великобританії Італії вдалося завершити їх підписанням 2 серпня 1928 р. договору про дружбу і арбітраж між Італією і Ефіопією. В ст. 1 договору урочисто проголошувалися «тривалий мир і постійна дружба між Італійським королівством і Ефіопською імперією» [22, с. 886].

Обидві держави зобов'язувалися не здійснювати ніяких дій, які б могли нанести ущерб інтересам і незалежності любій із сторін, розвивати торговельні відносини, розв'язувати непорозуміння, що виникають, мирними дипломатичними засобами, не вдаючись до зброї. Заключаючи договір, уряд Ефіопії керувався бажанням зміцнити добросусідські відносини і налагодити економічні зв'язки з Італією. Для Італії він був потрібен як засіб заспокоїти тривогу Ефіопії, приховати свої загарбницькі плани від світової громадськості і більш планомірно підготуватися до військового захоплення Ефіопії [26, с. 67].

Відслідковуючи прагнення уряду Ефіопії бути готовим до відсічі зовнішнього ворога, який посягне на її незалежність, колоніальні держави підозріло ставилися до його заходів щодо забезпечення боєздатності армії. Вони були не зацікавлені у зміцненні військової могутності Ефіопії та блокували отримання озброєння, яке доводилося увозити з-за кордону контрабандним шляхом. Відмовлялися допомогти у розв'язанні цієї проблеми й США. Двічі, у 1927-1928 рр., у відповідь на прохання Ефіопії продати їй гвинтівки, кулемети, гармати, а також літак, два танка. Держдепартамент США відповів відмовою, посилаючись на відсутність зайвого озброєння.

Збентежені активним прагненням ефіопського уряду забезпечити свою армію зброєю, Англія, Франція, Італія в серпні 1930 р. нав'язали йому нерівноправний договір про контроль над увезенням озброєння в країну. Передбачалася складна процедура оформлення і перевірки документів на увіз в Ефіопію через колонії цих держав. Останній пункт договору підкреслював, що у випадку виникнення в Ефіопії обстановки, яка загрожувала миру або громадському порядку на території, що прилягала до неї, три держави заборонять експорт зброї в Ефіопію [10, с. 56; 26, с. 85]. Використовуючи цю умову, можна було в будь-який момент заявити про загрожуючу спокою Англії і Франції ситуацію в Ефіопії, або ж її спровокувати за допомогою своєї агентури.

Одним з головних завдань Тафари була боротьба за створення централізованої влади в країні, що наштовхувалося на сильну протидію феодалів-староефіопів, яких підтримувала імператриця Заудіту. У вересні 1926 р. проти регента була організована змова, яку йому вдалося подолати шляхом переговорів із заколотниками. Влітку 1929 р. проти Тафари виступив чоловік Заудіту Гукса Оліє, якому допомагали Англія і Італія, натякаючи йому на можливість створення незалежної від центральної влади держави від озера Тана до Еритреї.

У критичний момент, коли до Аддис-Абеби наступало угруповання на чолі з Гуксою, на допомогу Тафари прийшла Франція і надала його армії військову авіацію, яка була вперше задіяна під час генеральної битви наприкінці березня 1930 р. під столицею країни. В результаті серед повстанців розпочалася паніка, а смерть Гукса остаточно деморалізувала його вояків і вони кинулися навтіки.

4 квітня 1930 р. Тафари був проголошений імператором Ефіопії під іменем Хайле Селассіє [6, с. 528]. На урочистостях з приводу його коронації, які відбулися у листопаді цього року, були присутні представники Англії, Франції, Італії, США, Японії, Польщі, Швеції, Бельгії, Голландії, Греції, Німеччини та Єгипту.

У липні 1931 р. була оприлюднена перша Конституція Ефіопії, яка затверджувала спадкоємницьку монархію [7, с. 15] про що імператор повідомив Лігу націй. В ст. 1 і 2 Конституції [6, с. 588] йшлося про єдність і неділимість Ефіопії, що було спрямовано проти феодальної роздробленості і свавілля великих феодалів. З метою попередження міжусобиць між ними і для зміцнення влади династії Хайле Селассіє I (його спадкоємцем проголошений старший син Асфа Воссена) було запроваджено престолоуспадкування по низхідній лінії [22, с. 887-890].

У відповідності з Конституцією у листопаді 1931 р. був створений парламент з двох палат: сенату і палати депутатів. Сенатори призначалися імператором із числа представників вищої знаті і вищого духовенства; члени палати депутатів обиралися із середовища офіцерів армії, провінційної знаті. Рада міністрів формувалася Хайле Селассіє I із представників феодальної знаті і вищого чиновництва, яких він призначав і увільняв від виконання обов'язків [7, с. 20]. У такий спосіб, зміцнивши свою владу, Хайле Селассіє I став рішуче усувати опозиційно налаштованих намісників і губернаторів окремих провінцій держави. Невдачею закінчилися їх антиурядова змова з метою повалення влади імператора у 1932 р., спровокована італійцями [10, с. 59].

Хайле Селассіє I розумів, що колоніальні держави в умовах економічної кризи 1929-1933 рр., негативні наслідки якої позначалися і на економіці Ефіопії, не залишать його країну і продовжать шукати шляхи для її економічного закабалення та позбавлення політичної незалежності. Особливо агресивну позицію щодо цієї африканської держави продовжувала займати фашистська Італія. Вона не могла забути ганебної поразки у першій італо-ефіопській війні 1895-1896 рр. Англія і Франція, з урахуванням власних інтересів, заохочували Італію до агресивних дій проти Ефіопії, щоб скористатися її стратегічним положенням в цій країні для утвердження свого впливу в Африці.

Прихід до влади в Німеччині Гітлера, утворення в Європі вогнища війни сприяли зростанню експансіоністських прагнень італійських фашистів. При цьому враховувалася гостра зацікавленість англійських і французьких урядів у спрямуванні зусиль Італії здобути нові колоніальні володіння за рахунок Ефіопії. Як показав розвиток міжнародних подій в Європі в 30-ті роки ХХ ст. навколо цієї країни в своїх передбаченнях імператор Хайле Селассіє I не помилився.

1. Губер А. А., Миллер А. Ф. Политические и экономические изменения в странах Азии и Африки в ХХ в. / А.А. Губер, А.Ф. Миллер // Народы Азии и Африки. 1965, № 6. С. 3-25.
2. Доклад министру иностранных дел С. Сазонову А. Кохановского, бывшего врача императорской российской миссии 1 июня 1913 г. / Новый Восток, 1922, № 1. С. 316-333.
3. Андреа Марабини. Колониальная политика фашистской Италии / Андреа Марабини. // Революционный Восток. 1936, № 2-3. С. 233-245.
4. Степунина А. Н., Степунина И. Л. Эфиопия. М.: «Мысль», 1965. 85 с.
5. Африка. Энциклопедический справочник в двух томах. Т. 1. А-К. М.: Советская энциклопедия, 1987. 672 с.
6. Африка. Энциклопедический справочник в двух томах Т. II. К-Я. М.: Советская энциклопедия, 1987. 671 с.
7. Александров Б., Зусманович А. Абиссиния. М.: Молодая гвардия, 1936. 158 с.
8. Цыпкин Г. В., Ягья В. С. Эфиопия в новое и новейшее время. М.: «Наука», 1989. 405 с.
9. Эфиопия. М.-Л.: «Соцэкгиз», 1932. 80 с.
10. Вобликов Д. Р. Эфиопия в борьбе за сохранение независимости (1860-1960). М.: Издательство социально-политической литературы, 1961. 218 с.
11. Вобликов Д. Р. Эфиопия. Историко-экономический очерк. М.: Издательство восточной литературы, 1959. 87 с.
12. Сно Е. Е. Италияно-абиссинская война. Л.: Лениноблиздат, 1936. 95 с.
13. Ванин И. Абиссиния. / И. Ванин // Новый Восток, 1922, № 2. С. 525-543.
14. Васин И. И. Политика капиталистических стран в Эфиопии (80-90-е годы XIX в.). М.: «Наука». 224 с.
15. История дипломатии. Т. 3-й. Дипломатия в период подготовки Второй мировой войны (1919-1939 гг.). М.-Л.: Огиз – Госполитиздат, 1945. 884 с.
16. История Италии. В трех томах. М.: «Наука», 1970. 687 с.
17. Лукницкий К. Н. Абиссиния с древнейших времен до эпохи империализма. / К.Н. Лукницкий. // Абиссиния (Эфиопия). Сборник статей. М.: Издательство Академии наук СССР, 1936. С. 313-394.
18. Лукницкий К. Н. Борьба империалистических держав за Абиссинию (до 1914 г.) / К.Н. Лукницкий // Абиссиния (Эфиопия). Сборник статей. М.: Издательство Академии наук СССР, 1936. С. 395-472.
19. Райт М. В. Теодрос II и англо-японская война (1867-1868 гг.) / М.В. Райт. // Эфиопские исследования. История. Культура. М.: «Наука». С. 38-59.
20. Джаллон М. Итало-Абиссинский конфликт. / М. Джаллон. // Революционный Восток, 1936, № 2. С. 174-189.
21. Лисовский П. Абиссинская авантюра итальянского фашизма. М.-Л.: Государственное социально-политическое издательство, 1936. 223 с.
22. Хрестоматия по новейшей истории в трех томах. Т. 1. 1917-1939. Документы и материалы. М.: Издательство социально-политической литературы, 1960. 896 с.
23. Ключников Ю. В., Сабонин А. В. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах, декларациях. Ч. 1. От французской революции до империалистической войны. М.: Издание Литиздата НКВД, 1925. 543 с.
24. Ключников Ю. В., Сабонин А. В. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях. Ч. III. Вып. II. М.: Издание Литиздата НКВД, 1929. 605 с.
25. Елец Ю. Император Менелик и война с Италией. По документам и походным дневникам Н.С. Леонтьева. СПб.: Типография Евдокимова, 1898. 302 с.
26. Ягья В. С. История Эфиопии в новейшее время. М.: «Мысль», 1978. 337 с.

References

1. Guber A. A., Miller A. F. Politicheskie i ekonomicheskie izmeneniya v stranah Azii i Afriki v HH v. / A.A. Guber, A.F. Miller // Narodyi Azii i Afriki. 1965, № 6. S. 3-25.
2. Doklad ministru inostrannyih del S. Sazonovu A. Kohanovskogo, byivshego vracha impera-torskoj rossiyskoj missii 1 iyunya 1913 g. / Novyiy Vostok, 1922, № 1. S. 316-333.

3. Andrea Marabini. Kolonialnaya politika fashistskoy Italii / Andrea Marabini // *Revolutsionnyiy Vostok*. 1936, № 2-3. S. 233-245.
4. *Stepunin A. N., Stepunina I. L.* Efiopiya. M.: «Myisl», 1965. 85 s.
5. Afrika. Entsiklopedicheskiy spravochnik v dvuh tomah. T. 1. A-K. M.: Sovetskaya entsiklopediya, 1987. 672 s.
6. Afrika. Entsiklopedicheskiy spravochnik v dvuh tomah T. II. K-Ya. M.: Sovetskaya entsiklopediya, 1987. 671 s.
7. *Aleksandrov B., Zusmanovich A.* Abissiniya. M.: Molodaya gvardiya, 1936. 158 s.
8. Tsyipkin G. V., Yagya V. S. Efiopiya v novoe i noveyshee vremya. M.: «Nauka», 1989. 405 s.
9. G. Efiopiya. M.-L.: «Sotsekgiz», 1932. 80 s.
10. *Voblikov D. R.* Efiopiya v borbe za sohranenie nezavisimosti (1860-1960). M.: Izdatelstvo sotsialno-politicheskoy literaturyi, 1961. 218 s.
11. *Voblikov D. R.* Efiopiya. Istoriko-ekonomicheskiy ocherk. M.: Izdatelstvo vostochnoy literaturyi, 1959. 87 s.
12. *Sno E. E.* Italyano-abissinskaya voyna. L.: Lenoblizdat, 1936. 95 s.
13. *Vanin I.* Abissiniya. / I. Vanin // *Novyy Vostok*, 1922, № 2. S. 525-543.
14. *Vasin I. I.* Politika kapitalisticheskikh stran v Efiopii (80-90-e godyi XIX v.). M.: «Nauka». 224 s.
15. Istoriya diplomatii. T. 3-y. Diplomatiya v period podgotovki Vtoroy mirovoy voyni (1919-1939 gg.). M.-L.: Ogiz – Gospolitizdat, 1945. 884 s.
16. Istoriya Italii. V trekh tomakh. M.: «Nauka», 1970. 687 s.
17. *Luknitskiy K. N.* Abissiniya s drevneyshih vremen do epohi imperializma. / K.N. Luknitskiy. // Abissiniya (Efiopiya). Sbornik statey. M.: Izdatelstvo Akademii nauk SSSR, 1936. S. 313-394.
18. *Luknitskiy K. N.* Borba imperialisticheskikh derzhav za Abissiniyu (do 1914 g.) / K.N. Luknitskiy // Abissiniya (Efiopiya). Sbornik statey. M.: Izdatelstvo Akademii nauk SSSR, 1936. S. 395-472.
19. *Rayt M. V.* Teodros II i anglo-yaponskaya voyna (1867-1868 gg.) / M.V. Rayt. // Efiopskie issledovaniya. Istoriya. Kultura. M.: «Nauka». S. 38-59.
20. *Dzhallon M.* Italo-Abissinskiy konflikt. / M. Dzhallon. // *Revolutsionnyiy Vostok*, 1936, № 2. S. 174-189.
21. *Lisovskiy P.* Abissinskaya avantura italyanskogo fashizma. M.-L.: Gosudarstvennoe sotsialno-politicheskoe izdatelstvo, 1936. 223 s.
22. Hrestomatiya po noveyshey istorii v treh tomah. T. 1. 1917-1939. Dokumentyi i materialyi. M.: Izdatelstvo sotsialno-politicheskoy literaturyi, 1960. 896 s.
23. *Klyuchnikov Yu. V., Sabonin A. V.* Mezhdunarodnaya politika noveyshego vremeni v dogovorah, notah, deklaratsiyah. Ch. 1. Ot frantsuzskoy revolyutsii do imperialisticheskoy voyni. M.: Izdanie Litizdata NKID, 1925. 543 s.
24. *Klyuchnikov Yu. V., Sabonin A. V.* Mezhdunarodnaya politika noveyshego vremeni v dogovorah, notah i deklaratsiyah. Ch. III. Vyip. II. M.: Izdanie Litizdata NKID, 1929. 605 s.
25. *Elets Yu.* Imperator Menelik i voyna s Italiej. Po dokumentam i pohodnyim dnevnikiam N.S. Leonteva. SPb.: Tipografiya Evdokimova, 1898. 302 s.
26. *Yagya V. S.* Istoriya Efiopii v noveyshee vremya. M.: «Myisl», 1978. 337 s.

Гусев В. И.

Эфиопия: на пути за сохранение политической независимости (вторая половина XIX в. – 20-е годы XX в.).

Статья посвящена борьбе Эфиопии за свою независимость, взаимоотношениям с Англией, Францией, Италией и другими капиталистическими государствами, их попыткам использовать Эфиопию для решения своих геополитических планов в Африке.

Ключевые слова: Эфиопия, Эритрея, Италия, Менелик II, Хайле Селассие I, Уччалийский договор (1889 г.), англо-эфиопская война (1867-1868 гг.), первая итало-эфиопская война (1895-1896 гг.), Лондонское соглашение (1906 г.), итало-эфиопский договор (1928 г.).

Gusev V. I.

Ethiopia: on the way to maintaining political independence (second half of XIX century – 20th century).

The article is devoted to the struggle of Ethiopia for its independence, relationship with the United Kingdom, France, Italy and other capitalist countries, their efforts to use Ethiopia to solve their geopolitical plans.

Keywords: Ethiopia, State of Eritrea, Menelik II, Haile Selassie I, Italy, Uchchalsky treaty (1889), anglo-ethiopian war (1867-1868), first italo-ethiopian war (1895-1896), italo-ethiopian Treaty (1928).